

МАГНІТ ГОВЕРЛИ

Optium post negotium
Відпочинок – після справ.

Латинське прислів'я

Микола Григорчук
доктор фіз.-мат. наук,
пров. наук. співроб.
Інституту теоретичної фізики
ім. М.М. Боголюбова
НАН України

Бажання «заглянути за горизонт» змушує людину випробовувати себе підйомами на найвищі земні вершини, часто ризикуючи навіть власною безпекою. Вершина українських Карпат – Говерла є невисокою у порівнянні з «дахами світу». Усього якихось там 2061 метрів над рівнем моря. Але у кожного народу своя велич. Тисячі молодих і навіть десятки підтоптаних і пошарпаних життям людей щоденно піднімаються крутими стежками й доріжжками Говерли, аби випробувати себе й покорити цю висоту.

Традиційний маршрут можна починати з Ворохти – селища у підніжжі Карпат, колись добре знаного своїми зимовими трамплінами. На цей час з боку Яремче до Ворохти веде відносно хороша шосейна дорога, яка від 2020 року продовжилась у керунку до села Заросляк. А далі шосе переходить у кам'яністі горби й глибокі вибоїни. Попри це щільність потоку машин у бік, до стартової дороги на вершину, не спадає. Потік зупиняє хіба що шлагбаум з вивіскою «Заповідна зона», за вхід і в'їзд до якої треба заплатити 30 гривень «з носа». Стоїть будка-каса, де видають квитки і схему маршрутів на Говерлу. Завдяки такому потоку бажаючих сягнути вершини, тут щоденно збирають чималу суму. Здавалося б, на отримані кошти можна було б зробити під'їзд до популярного туристичного об'єкта доволі пристойним, наближеним до європейського. Мабуть, з часом так і буде... А поки що можна лише здогадуватись, куди пливе й впадає грошовий потік.

За шлагбаумом ще чималий шмат дороги залишається до автостоянки, де можна залишити авто й продовжити шлях пішки. Багато водіїв до неї так і не добирається, залишаючи свого сталевого коня покинутим напризволяще на обочині дороги, на якій заледве можуть розминутися два автомобілі, а вже зробити розворот на 180 градусів вимагає високої вправності від водія.

На початку маршруту до лісу притулилися кілька десятків яток, генделеків і крамничок з їжею, десятками сортив пива і більш міцних напоїв, карпатськими сувенірами тощо. Тут можна добряче «зарядитись» і відразу фінішувати, так і не розпочавши підйому на славну Говерлу. Для тих, хто все-таки прагне до мети, тут можна взяти на прокат лижні палиці (10–15 гривень за палицю + 50 гривень на випадок неповернення), аби мати додаткове оперття по дорозі. Проте гарантії того, що на звороті вам вдасться відшукати продавця, звісно, ніякої. І сонце з іншого боку, і продавці не ті.... Але хто ж заглядає у прийдешнє, охопленний жагою до висоти? Вже на самому початку бачимо прикріплений до смереки обмежувачий знак, який застерігає поважних кобів дертися вгору на каблучках.

Проминувши генделики, подорожуючий входить у заповідний ліс зі струнками високими смереками, які десь у верхотурі борються за життєвий простір і сонячні світло. Натомість їхнє коріння ховається глибоко в землю, у пошуках життєдайної вологи. Це не таке вже й просте завдання, бо сотні тисяч людських ніг за роки втоптали землю між корінням так глибоко, що павутина коренів довкола кожної смереки виступила на поверхню, утворюючи глибокі комірочки різних форм і розмірів. Доводиться обережно переставляти ноги між цими комірками, аби не зачепитись, повільно просуваючись все вище. На початку де-де допомагають поручні, заманюючи мандрівника все далі.

Невдовзі ліс обривається і перед вами постає відкритий простір з Малою Говерлянкою на горизонті. Вдивляючись, бачиш різнокольоровий ланцюжок мандрівників, що нагадує здалека впертих мурах, які обсіли й поволі просуваються в одному напрямку – до вершини мурашника. Не віриться, що через якусь годину-дві й сам виглядатимеш такою мурахою для тих, хто буде на цьому місці. Дорога сходження давно добре протоптана. За доброї погоди тут неможливо заблукати, піти не туди. Однак за наявності густого туману, коли вже на віддалі двох-трьох кроків не видно людини попереду, можна вскочити в халепу, особливо при спуску з вершини. Адже швидкість спуску з гори завше більша у порівнянні зі швидкістю підйому на неї.

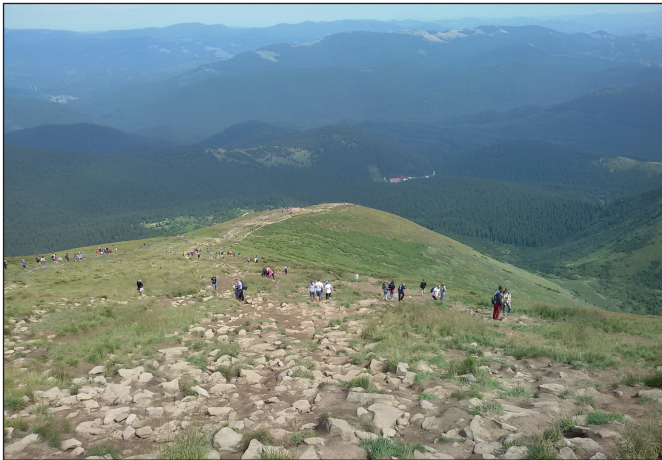
Між тим широкий струмок люду, мовчки згуртований спільною метою та своїми гідами й провідниками, крок за кроком дружно долає кам'яністі перешкоди, піднімаючись на все вищі й ширші виднокола. Короткі перепочинки дають можливість полюбуватись красою оточуючих гір. Гори щовище стають все менше лісистими й все біль-

ше покриті низькорослими кущами, чагарниками, лишайниками та травою, яку де-не-де прориває гостре каміння. Останні викликають острах, якби при підйомі хтось ненароком не обвалив брилу, яка покотившись вниз, зачепить інші брили, а вже кам'яний потік може змести тих, хто йде позаду. Струнки смереки й ліси залишаються десь там за плечима, на нижчих висотах. Перед очима постають нові незвідані далі з усіма відтінками зеленого, що з далечю переходять у синє й голубе.

Похід до вершини нагадує чимось паломництво (прошу, хадж) пілігримів до священних місць: спільна мета згуртовує навіть незнайомих людей. Серед мандрівців на Говерлу можна зустріти й іноземців – переважно поляків. Зустрічаються й служителі культів, навіть тибетські монахи. Для них два кілометри, звичайно, дитяча висота. А так – це переважно наша молодь (україно- й російськомовна). Навіть діти віком від чотирьох років легко виносять своє тіло на таку висоту. Дехто з батьків бере свою малечу на плечі у заплічник і з таким вантажем долає підйом. Їм хочеться, мабуть, аби їх нащадок уже змалку мав широкий кругозір. З набором висоти вітер посилюється, але за теплої серпневої погоди не стає дощкульним. Відчувається зменшення атмосферного тиску – приплив крові до голови, від якого у деякого «крутиться світ» й стає страшною оглянутись назад, вниз, звідки все й починалося.

Страхаючими є й меморіальні мармурові плити вздовж дороги, які свідчать, що ось на цьому місці зупинилось серце такого-то при спробі покорити вершину. Не всім, хто прагнув живим до небес, вдалося здійснити свою мрію. Розумієш, що вони переоцінили свої сили, але їхня велич духу, їхнє бажання заглянути живими за «потойбіччя», заслуговує на похвалу. Коли сам здолаєш цю висоту, пошануєш їх устремління й мрію.

Після привалу на Малій Говерлянці підніматись на саму Говерлу не дуже вже й хочеться. Це чималий ще шмат дороги, майже половина. Деякі, присівши, розслабившись і смачно пообідавши, своє завдання вважають виконаним. Проте більшість, незважаючи на протест тіла наблизитись до Бога, рушають далі. Їх підбадьорюють запевнення бувалих, що підйом на Говерлу порівняно легший, ніж на її дочку – Говерлянку.

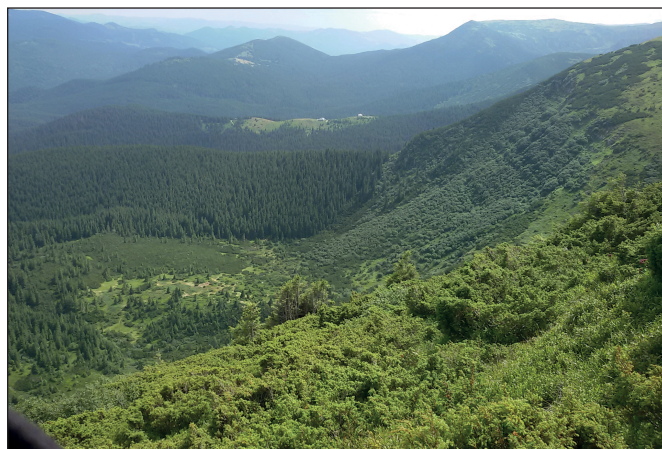

Справді, при підйомі на останню декому доводилось допомагати своїм ногам руками, або, як кажуть водії – «включати передній міст». Звідси, з Малої Говерлянки, ті, хто пробираються далі на власне Говерлу, виглядають такими ж дрібними мурашками, як незадовго перед цим мали вигляд з підніжжя ті, що піднімались на Малу Говерлянку. Рух мурашок повільний з короткими перервами на спочин для ніг. Поодинокі поважного віку мандрівці зупиняються, не знаходячи в собі сил переставляти ноги на більш високі щаблі. Не допомагають навіть додаткові опори – залізні лижні палиці для опертя, – прихоплені біля підніжжя. М'язи литок і стегон гудять і горять, поперек несамовито ниє, кров не встигає постачати до них достатню кількість кисню. Привали стають дедалі частішими. Здається не вистачить адреналіну, але ентузіазм

оточуючих додає ногам сил і крок за кроком мета стає все осяжнішою. Кожний метр підйому видається квадратним, а ближче до вершини – навіть кубічним!

І ось першим потрапляє в поле зору високо піднятий канадський прапор (червоний кленовий листок на білому тлі, а по боках дві червоні смужки, які символізують два світові океани, між якими ця країна знаходиться), що огортає верхню частину платинового хреста. Певне, українці Канади у такий спосіб захотіли утвердити тут свою присутність і турботу про рідний край. Жовто-блакитних прапорів – небагато. Частіше їх приносять з собою мандрівники.

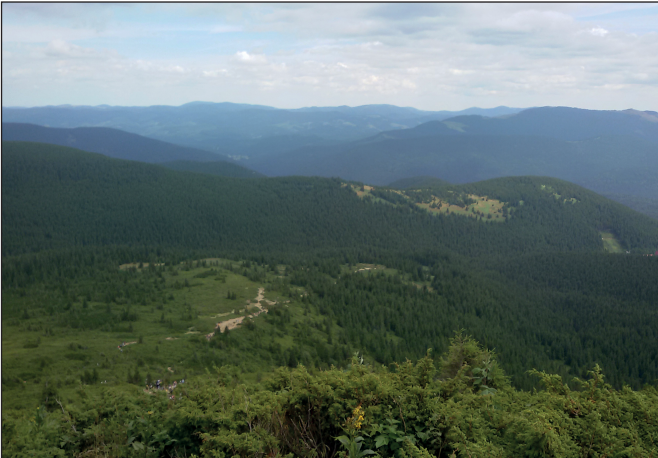
Ще кілька кроків і – пішаки «в дамках»! Поруч з платиновим хрестом – постамент із зібраними з усіх областей України землями та написом, що тут до дня Незалежності побував 4-ий Президент України – відомий бджоляр і любитель етнографії. Поруч – дерев'яний хрест (штангенциркульної форми) з примітивно-плоским розп'яттям Христа. Трохи збоку ще один постамент, зруйнований «лівою» молоддю, й зараз ніби відновлений.

Довкола торгівці сувенірами з довгими коромислами свого краму, серед якого переважають круглі медальки різного діаметру з написом на синьо-жовтому тлі «Я покорив(ла) Говерлу. 2020», нанизані на синьо-жовті стрічки.

Загалом, сама вершина не справляє очікуваного сильного враження: з роками стоптана паломниками, кам'яниста, ні травинки. У різні боки вештаються підкорювачі, що бажать сфотографуватися на тлі монументів на вершині та на тлі величавих гір.

Вражає довкілля. Справді, приголомшлива кругорама. Перед вами, як на долоні, вершини-двотисячники: **Бребенескул** (2038 м), **Піп Іван** (2022 м), **Петрос** (2020 м), **Гутин Томнатик** (2016 м), **Ребра** (2001 м). Далі йдуть менші висотою, але не менш відомі: **Менчул** (1998 м), **Туркул** (1933 м), **Дземброня** (1877 м), **Синяк** (1665 м), **Хом'як** (1542 м), **Грегит** (1472 м), **Магура** (1362 м), **Стовба** (1079 м) та інші. На Бребенескулі розкинулось (в довжину ~150 м) однойменне найбільш високогірне озеро України (~1800 м), а на східних схилах гори Туркул затаїлось озеро Несамовите. Вже в самій назві тут якась таїна. Однак найбільшим серед карпатських озер є озеро Синевир, розлите на висоті 990 метрів.

Оглядаючи горизонти, все ж переконаєшся, що Говерла не є найвищою вершиною усіх Карпат. Це дещо розчарує. Гадалося, з висоти цього даху можна буде кинути гордий погляд на все, що залягло вниз. А тут переконаєшся, що десь там далі – на заході й півдні – у Словаччині чи Румунії, видніються вищі вершини. З'ясовується: майже 30 вершин на їхній території мають висоту понад 2500 метрів. Наприклад, у Словаччині гора Герлаховський штит у Високих Татрах сягає 2655 метрів (на ~600 метрів вище (!) від Говерли). Вона і є найвищою серед Карпатських гір.

З вершини Говерли добре видно й місце початку маршруту, від якого стартують паломники – будиночки під червоною покрівлею. Вони ніби зовсім поруч, а піднімались від них майже три з половиною години (молодші віком, звісно, швидше). Видно й інші поодинокі будівлі, зокрема метеорологічну станцію. Заздриш орлам, які плавно кружляють довкола Говерли, ретельно оглядаючи все довкола в пошуках поживи. Можливо, милуються красотою природи? Якими дрібними, мабуть, здаються їм люди-мурахи внизу з вічними клопотами й буденною суетою.

Після взяття висоти можна розслабитись. Оскільки сама вершина вся стоптана, то всі заклопотані пошуком зеленої галявини на її обочинах, де можна було б перекусити і поповнити запас вологи в тілі. Ніяких біовбиралень тут, на жаль, немає, тому не варто переобтяжувати свій шлунок наїдками і напитками. Після милування красою й величчю гір на паломників чекає наступне випробування: спуск з вершини. Воно лягає на гальмівну ділянку м'язів ніг. Цікавіше спускатись іншим маршрутом, аби, наприклад, побачити витоки річки Прут. Зі скель тут прямо струмить холодна джерельна цілюща вода, напившись якої, відчуваєш приплив фізичних сил, які годину тому, здавалось, покинули тебе. Спуск місцями доволі крутий, пролягає серед низькорослих чагарників, що при кожному

кроці обступають, огортаючи ваші коліна. Стежка в'ється вздовж дзюркотливого струмочка, до якого доєднуються згодом й інші. Потік ширшає, його гуркіт набирає сили. Важко повірити, не прослідкувавши, що це і є витоки річки Прут. Вода в ній прозора, виблискує на сонці. Можна напитись, нічого не остерігаючись. Вода ще не забруднена діяльністю людини. Поступово спускаючись до долу, милуєшся розкішними килимами долин, розпростертими на схилах величавих гір.

Здавалося б, йдеш уже тривалий час, а Говерла стоїть поруч, анітрохи не зрушивши з горизонту, ніби не відпускає. Рослинність на схилах бідна. У серпні особливий гербарій тут не назбираєш. Зустрічаються найчастіше сині дзвоники карпатські (*Campanula carpatica*). Вони тягнуться аж до самої вершини Говерли. Кажуть, це – рідкісний вид, який росте тільки тут і занесений до Червоної книги. А ще попадаються китиці жовтих квітів на високих ніжках. Їх називають «жовтозілля Фукса» (*Senecio fuchsii*). Попадаються й кущі ялівця з сивувато-синіми ягодами. Від них губи і язик стають синіми-синіми, як волошки чи ті ж дзвіночки, проте, за твердженням місцевих жителів, якщо вживати їх побільше, то покращується робота підшлункової залози, активізується вироблення інсуліну й, отже, понижується концентрація цукру в крові. Також покращується зір: стає, як у тих орлів, що пантують ці висоти.

Спуск набридливо довгий і місцями доволі уривчастий. Здається, що й не піднімались так круто, як доводиться круто спускатись. Після побаченого хочеться чимдуж подолати буденне. Поступово стежка виводить до все ширшої дороги і виходить лісом до місць, вже знайомих по підйому. Коло мандрівки замикається, радісні відчуття опановують душу.

Майже наприкінці маршруту зустрічаєш пропозиції пролетіти метрів зо триста між смереками по дроті, високо підвішеному на гіллях. Якихось там 50 гривень і незабутне відчуття лету маєш на довгу пам'ять. Охочих чимало, переважно дівчата, які не проти пережити це випробування, цей «екстрим». На фініші в усіх усміхнені лица, можна вже повністю розслабитись, скуштувати гірського шашлика і навіть остограмитись. Ще днів зо два після походу болітимуть з непривички м'язи ніг і попереки, але радісне відчуття взяття висоти залишиться назавжди.

На завершення світлого дня, коли потомлений денними турботами люд прагне спочинку, тут можна зустріти диваків, які тільки починають штурмувати вершину. Деякі це роблять у компанії з собакою. Особливо вражає кудлатий водолаз. Він відразу на чотирьох, так що опертя на палиці йому не потрібні. Все ж язик у кудлатика вже на підступах до підйому «на перебісаж» паці й він шукає струмочка, аби хоч трохи угамувати внутрішню спеку. Що ж казати, коли він підходитиме до вершини?

Мабуть, вечірнє небо з висоти Говерли не менш вражає видовище, ніж довколишні панорами гір. І у собак (як і в тих малих дітей, яких батьки виносять у наплічниках) залишаться також незабутні враження. А вже уночі вони посіпуватимуть лапами, долаючи уві сні чергову перешкоду. Якась невідома сила, якийсь невидимий потужний магніт Говерли притягає на її вершину сонм бентежних душ.

Радість подолання – невичерпна. ■

Світлина у тексті належать п. **Василію Томичу**